

O conexiune între folclorul literar românesc și cel croat

Ivana OLUJIĆ

Introducere

Cultura populară și folclorul literar, ca parte integrantă și deosebit de importantă a ei, reprezintă, fără îndoială, unul dintre cele mai importante indicii ale identității unui popor, ca și ale apartenenței lui la un anumit cerc cultural (sau chiar la mai multe). Cu alte cuvinte, indică ceea ce desparte un popor de celelalte, dar, în același timp, și ceea ce le unește. Această imagine a conexiunii are mai multe aspecte și nu este neapărat rezultatul unui contact direct sau a unei comunicări evidente și nemijlocite. Totuși, ea este, cu o certitudine mai mare, un semn că anumite popoare fac parte dintr-un cerc mai larg, în care circulă anumite idei și care împărtășesc anumite experiențe istorice, sociale, politice, culturale, artistice.

Poporul român și cel croat nu se află într-un contact direct. Ele însă au mai multe puncte comune, unele confirmate și în folclorul literar. În acest text se va încerca o analiză a conexiunilor pornind chiar de la exemple specifice, cum ar fi – neîndoielnic – *Miorița* pentru folclorul și literatura română și *bugarștica* (cit. *bugarștița*) pentru folclorul și literatura croată. Neașteptat, apar similarități pe mai multe nivele, unele dintre ele aparținând speciei literare numite *bugarștica*, altele fiind vizibile într-o anumită *bugarștica* – *Balada despre Marko Kraljević și Andrijaš, fratele lui* (*Balada o Marku Kraljeviću i bratu mu Andrijašu*).

Bugarștica

Termenul *bugarștica* sau *bugaršćica* (cit. *bugarșcița*) nu poate fi tradus, fiind vorba de un fenomen necunoscut în literatura română (ori în alte literaturi). De obicei, se recurge la explicația „cântec cu vers lung”, dar – cu toate că nu este incorectă – această sintagmă nu reprezintă determinarea, definiția completă a speciei literare, a cărei caracteristică cea mai marcantă este versul lung – de cincisprezece, șaisprezece, și chiar mai multe silabe.

O altă caracteristică a acestora este suprapunerea subtilă a liricului și epicului. Cu toate că ele sunt considerate, de multe ori, o parte a complexului epic al poeziei populare, atmosfera lor este, de fapt, mai mult lirică. Deși împart personajele și tematica cu baladele eroice, chiar și personajele considerate exclusiv epice în ele sunt abordate într-un mod cu totul neepic, dintr-un nou și neașteptat punct de vedere, care pune accentul pe emoții, nu pe întâmplări. O *bugarștica* – cu toate că relevă vitejia și voinicia eroilor – nu glorifică lupta. Dimpotrivă, ea se concentrează pe urmările luptei, pe victimele bătăliei, pe cei care se confruntă cu detenția sau cu moartea (proprie sau a familiei),

prezentându-ne moartea nu din perspectiva numărului de cadavre și a cantității sângelui vărsat, ci ca o tragedie individuală.

Modul acesta de abordare a subiectului se recunoaște și ca procedeu în *Miorița*. Din cauza tratării subiectului morții în mod specific, se presupune, uneori, că *bugarștica* a provenit din bocet (ceea ce se crede și despre *Miorița*), dar se consideră că această teză nu este suficient fondată.¹

Cântecele numite *bugarștica* au fost consemnate, pentru prima oară, în secolul al XVI-lea, pe insula Hvar, în Dalmația centrală. Petar Hektorović, scriitorul croat din Stari Grad, insula Hvar, a publicat, în 1568, la Veneția, opera lui cunoscută *Pescuitul și voroave pescărești (Ribanje i ribarsko prigovaranje)* în care a citat două cântece pe care informatorii lui le numeau *bugarștica* sau *bugarșcina*. Una dintre ele este *Balada despre Marko Kraljević și Andrijaš, fratele lui*.

Cântecele citate de Hektorović constituie unele dintre cele mai vechi atestări ale folclorului literar în Croația. Este cunoscută o singură notare a unui cântec clasificat ca *bugarștica* mai veche decât cele două pe care le-a publicat Hektorović. Este vorba de versurile pe care le-a notat poetul italian Rogeri de Pacienza di Nardò, în 1497, în regiunea italiană Apulia, auzindu-le de la „Scavoni”, lumea refugiată de pe coasta estică a Adriaticii. De atunci, și până în secolul al XVIII-lea, se cunoaște un număr modest al acestor cântece, care în moștenirea bogată a folclorului literar croat reprezintă o parte foarte mică, dar foarte importantă și valoroasă. Toate cântecele aparținând acestei specii sunt auzite și scrise pe teritoriul Dalmației și Boka kotorska (regiunea muntenegreană cu minoritatea croată). Excepția o reprezintă numai trei exemple – două din Croația centrală și una, deja menționată, din Italia.

Cu toate că sunt incontestabil legate de spațiul croat, *bugarșticele* conțin și elementele care le asociază cu o zonă mai largă, indicând originea lor în afara granițelor croate. În ciuda teoriei originii lor croate, de multe ori se consideră că au sosit acolo prin migrațiunile populației din interiorul Balcanilor, obârșia lor fiind mai spre est – Serbia centrală, sau nord-est – zonele de lângă Dunăre (Srijem)². Aceste considerații sunt bazate, în general, pe conținut – temele și personajele aparținând în majoritate istoriei sârbești (Marko Kraljević, Đurađ Branković, Smederevo) și a regatului ungar (Matei Corvin, Iancu de Hunedoara – persoane istorice de origine română) din timpul războaielor cu turcii. Unele localități sunt legate și de Banatul românesc („Siverin” – Severin). De poporul sârb le apropie și menționarea (chiar în *Pescuitul și voroave pescărești*) modului „sârbesc” de interpretare. Însuși termenul de *bugarștica* se explică în mai multe feluri, printre altele ca derivat din numele național de *bulgar*, verbul croat *bugariti* (a cânta duios), dar și ca substantiv provenit din latinescul *vulgaris*, semnificând poezie în limba populară, ceea ce o apropie de romanțele lumii mediteraneene.³

¹ Bošković-Stulli Maja, *Od bugarštice do svakidašnjice*, Zagreb Konzor, 2005, p. 37.

² Bošković-Stulli Maja, *Od bugarštice do svakidašnjice*, Zagreb Konzor, 2005, p. 32-35.

³ Slamnig Ivan, *Hrvatska versifikacija*, Zagreb Sveučilišna naklada Liber, 1981, p.18.

Chiar și dacă au fost, la un moment dat, „importate” în cultura croată, se poate spune cu siguranță că *bugarșticele* au găsit în Croația un „sol fertil” – fiind însușite și, astfel, extinzându-se și păstrându-se mai mult timp decât în zona presupusă de proveniență, devenind o categorie specifică a literaturii croate. Încă din secolul al XVI-lea (Baraković), dar și în timpurile mai noi (Nazor), poeții se simțeau atrași și inspirați de forma și stilul *bugarșticeii*, preluându-le în versurile lor.

Balada despre Marko Kraljević și Andrijaš, fratele lui comparată cu Miorița

(Textul original al *Baladei...* împreună cu traducerea în proză în limba română se află în Anexă.)

Balada despre Marko Kraljević și Andrijaš, fratele lui este unul dintre cele mai vechi exemple ale folclorului literar croat în versuri și una din trei cele mai vechi *bugarștice*. A fost consemnată de către scriitorul Petar Hektorović, care a inclus-o în opera lui *Pescuitul și voroave pescărești*.

Pescuitul... este o creație unică în literatura croată a aceluși timp, autorul descriind în versurile sale o excursie maritimă pe care a făcut-o împreună cu doi pescari : Nikola Zet și Paskoje Debelja. Cu o simplă barcă cu vâsle, cei trei vizitează insulele dimprejur, pescuiesc, mănâncă și-și petrec timpul cu „voroave” și cântec. Scriitorul și omul învățat Hektorović rămâne impresionat nu numai de pitorescul naturii, ci și de priceperea, îndemânarea, înțelepciunea pescarilor simpli, de la care a auzit mai multe creații ale folclorului literar, unele dintre ele fiind incluse în al doilea cânt al operei sale. Încântat de frumusețea versurilor celor două cântece, pe care pescarii le-au numit *bugarščica* sau *bugarščina*, Hektorović le citează în opera sa.

Balada despre Marko Kraljević și Andrijaš, fratele lui, pe care pescarii o numeau *bugarščica*, numele de baladă fiind primit recent, este o creație în versuri în care se relatează un episod din viața lui Marko Kraljević (neconfirmat în istorie): Marko și fratele lui au prins trei cai și, neputând să-i împartă, s-a iscat o ceartă, în care Marko și-a ucis fratele. Locul central al subiectului este ocupat de monologul fratelui Andrijaš, care, în ceasul morții, transmite fratelui testamentul său material, dar mai ales pe cel spiritual. El vorbește cu ucigașul său dându-i îndrumări cu privire la ce să spună mamei lor – ea nu trebuie să știe adevărul. De aceea, faptele omorului și ale morții se explică alegoric: la întrebarea presupusă a mamei lor despre sângele de pe sabie, Marko trebuie să răspundă că a ucis un cerb, iar dacă întreabă mama unde-i fratele său Andrijaš, trebuie să-i spună că s-a însurat într-o țară străină și a rămas acolo.

Abordarea în acest mod a temei este caracteristică pentru *bugarștica*. În timp ce într-un epos⁴ se vorbește mai mult despre luptă, locul important în narațiune ocupându-l pregătirile și detaliile luptei (inamicul fiind tăiat „până la buric” sau chiar „până la șă”), iar conflictul verbal dintre eroi este întotdeauna

⁴ *Epska pjesma*, care corespunde baladei în literatură română. Termenul *balada* este în limba croată rezervat pentru creație narativă în versuri cu un pronunțat caracter liric, poezie (sau cântec) epic-lirică.

prezentat, pentru o *bugarštica* acestea sunt fapte simple, care trebuie doar constatate și nimic mai mult: „s-au necăjit și mult s-au ocărat”⁵, „aici Marko își trase sabia-i lucioasă aurită / și-îl lovi pe Andrijaš, fratele lui, în inimioara-i. El, rănit...”. Cu toate că aparent tema baladei este omorul, ea vorbește de fapt mai puțin despreucidere – mai mult despre momentul morții, ceea ce stabilește unele afinități cu celebra baladă românească, *Miorița*.

Deși capodopera folclorului literar românesc aparține unui cerc tematic cu totul diferit – baladelor din viața pastorală, avându-i ca eroi pe ciobani, nu pe războinici (numiți chiar „viteji”, termen care indică legătura cu reprezentanții curții feudale), spre deosebire de *bugarštica* croată despre doi frați, similaritățile între ele apar deja în simpla comparație a subiectului și motivelor (cel care va muri, ucis de cineva foarte apropiat⁶, povestește moartea sa, prezentând-o alegoric ca pe o nuntă), dar ies la iveală și mai mult dacă se compară construcția subiectului.

„Pe-un picior de plai, / Pe o gură de rai”⁷ – versurile celebre din introducerea *Mioriței* descriu un peisaj idilic, o frumusețe inocentă în care toate se află în armonie. *Balada despre Marko Kraljević și Andrijaš, fratele lui* nu începe cu prezentarea naturii (și, în afară de cai și un cerb, natura nici nu apare în ea). Totuși, primele versuri introduc, într-un alt fel de spirit, o armonie: „Doi săraci mult timp tovarăși și fărtați fuseseră, / Frumos prieteniseră și frumos se drăgostiseră”.

Armonia relațiilor umane, declarată în *Balada...* și presupusă în *Miorița*, este în ambele cazuri tulburată. Frații Marko și Andrijaš își încalcă iubirea certându-se din cauza unui cal. În balada românească conflictul rămâne latent – doi ciobani („cel ungurean” cu „cel vrâncean”) se sfătuiesc să-l omoare pe al treilea („cel moldovan”), însă, circumstanțele rămân neclare. Cauza, se pare, de asemenea, are legătură cu averea: „Că-i mai ortoman. / Ș-are oi mai multe, / Mândre și cornute, / Și cai învățați, / Și câni mai bărbați” (cu toate că sunt și versiuni în care moartea ciobanului tânăr este de natură rituală, fiind motivată de „încălcarea unei îndatoriri profesionale”⁸).

După ce conflictul central al baladei este anunțat, intervine în ambele creații o digresiune care precede punctului culminant. În *Miorița* este vorba de o expunere despre oia neliniștită: „(...) / De trei zile-ncoace / Gura nu-i mai tace, / Iarba nu-i mai place. / (...)”. În *bugarštica* în acest moment naratorul se adresează ascultătorilor, descoperindu-le adevărata identitate a personajelor: „Acea însă n-au fost, tovarășii mei, doi săraci, / (...)”.

⁵ Toate citatele din *Balada despre Marko Kraljević și Andrijaš, fratele lui* sunt traduceri din Hektorović Petar, *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, Zagreb Školska knjiga, 1976, p. 39-41.

⁶ „Frate” în balada croată, dar există și versiuni ale *Mioriței* în care ciobanii sunt numiți frați (Fochi Adrian, *Miorița: tipologie, circulație, geneză, texte*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 232).

⁷ Toate citatele din *Miorița* sunt din versiunea lui Alecsandri, *Balade populare românești*, București, Editura 100+1 Gramar, 2003, p. 133-135.

⁸ Eretescu Constantin, *Folclorul literar al românilor: o privire contemporană*, București, Compania, 2004, p. 162.

Punctul culminant în *Miorița* ar fi mărturisirea oii năzdrăvane. Această dezvăluire corespunde momentului în care Marko Kraljević din *bugarștica* își trage sabia și-l lovește pe Andrijaš. Secvențele narative sunt cu totul deosebite: *Miorița*, după o introducere în care se îmbină tabloul bucolic cu expresii ale devotamentului adânc al mioarei către stăpânul ei, îi relatează că tovarășii lui vor să-l omoare; în *bugarștica* totul este spus în două versuri în care accentul este pus pe verbe („trase”, „lovise”). Comun însă este faptul că în acest moment și ciobanul, ca și viteazul, se confruntă cu moartea, care este simțită foarte aproape, chiar inevitabilă.

Un deznodământ propriu-zis nu există – nici în balada românească, nici în balada croată. Finalul (în ambele cazuri) s-ar putea numi epilog numai într-un mod relativ. El reprezintă, în același timp, și punctul central, cel mai important al baladei și tocmai aceasta îl dezorientează pe cititorul de astăzi, care, lecturând *Miorița* ca și *Balada...*, se află în fața unei enigme. Ambele realizări i se par neterminate – citindu-le ca scrieri despre crimă, el așteaptă anumite răspunsuri, pe care nu le primește. De fapt, întrebarea despre pedepsirea criminalului nici nu se pune, ceea ce omului modern i se pare neverosimil, așa că în ambele cazuri există interpretări care încearcă să găsească în text îndrumările codate ale victimei pentru prinderea ucigașului⁹.

Dezlegarea pe care o aduce finalul *Mioriței* sau finalul *Baladei despre Marko Kraljević și Andrijaš, fratele lui* este de cu totul altă natură, este spirituală. Ultimele cuvinte ale celui care va muri nu conțin gânduri de răzbunare. Dimpotrivă, monologul victimei este o reflectare înainte de a trece în lumea cealaltă, ultimele cuvinte de afecțiune fiind îndreptate – direct sau indirect – spre cei mai apropiați în viață. Pentru ciobanul de pe plaiul românesc aceștia sunt tovarășii lui, oile și mama lui; pentru viteazul Andrijaš, fratele și mama lui.

Mesajele pe care le transmit aceste monologuri sunt, în ambele cazuri, alegorice. Baciul tânăr își explică moartea ca pe o nuntă „Cu-o mândră crăiasă, / A lumii mireasă”. El descrie această nuntă la care a participat toată natura printr-un tablou fantastic: „Să le spui curat / Că m-am însurat / Cu-o mândră crăiasă, / A lumii mireasă; / Că la nunta mea / A căzut o stea; / Soarele și luna / Mi-au ținut cununa. / Brazi și paltinași / I-am avut nuntași, / Preoți, munții mari, / Paseri, lăutari, / Păserele mii, / Și stele făclii!” Această imagine subtilă exprimă legătura substanțială între natură și om, care se simte parte a naturii și frate cu ea.

Pe când ciobanul condamnat la moarte folosește o singură poveste simbolică, variind-o (o versiune pentru oi, alta pentru mama sa), viteazul din *bugarștica* expune două alegorii – una drept explicație pentru sabia însângerată, alta ca răspuns la întrebarea mamei unde e Andrijaš. Ultima alegorie corespunde răspunsului ciobanului: Andrijaš a rămas într-o țară străină, unde s-a însurat cu o

⁹ Eretescu Constantin, *Folclorul literar al românilor: o privire contemporană*, București, Compania, 2004, p. 167.

fata „ghizdavă”. Ca și „mândra crăiasă”, nevasta ciobanului, și fata chipeșă pe care a îndrăgit-o Andrijaș este personificarea morții sau măcar legată de lumea de dincolo (apelând la practici magice). Totuși, vorbind despre ea, Andrijaș nu menționează explicit nunta.

Mai detaliată este alegoria despre cerbul ucis, acela din explicația lui Marko cu privire la sabia însângerată. Paradoxal, victima fratricidului transmite ascultătorului (cititorului), într-un dialog presupus cu mama lor, cele mai profunde emoții ale fratelui ucigaș, care, vorbind despre omorârea cerbului, ar trebui să spună: „Și când mă uitai la acel blând cerb, / despărțindu-se de sufletul pe drumul acela, / drept mi s-a făcut milă de el, ca de fratele meu, / de cerbul cel blând, / și de m-aș fi putut întoarce, nu ți l-aș fi omorât.”

Aceste cuvinte ale lui Andrijaș, împreună cu povestea despre căsătorie sunt, în același timp, și o caldă și tristă despărțire de viață. Sentimentele pe care le comunică nu sunt numai ale ucigașului, ci și ale lui: nici pentru el nu există cale de întoarcere, vinul pe care-l va primi din mâna fetei „ghizdave” imaginare fiind cel ce aduce veșnica uitare. În dorul și durerea lui se amestecă, pe de o parte, grija pentru frate (ceea ce ar presupune iertarea) și, pe de altă parte, reproșul către fratele vinovat: „Iar când vor năvăli pe tine tâlharii în muntele negru, / (...) / (...) cu glas tare îl cheamă pe Andrijaș, fratele tău, / (...) / Când mi te vor auzi (...) / (...) / În aceeași clipă de tine vor fugi voinicii”, pe de altă: „ (...) pe mine, pe fratele tău, fără vină m-ai omorât!”

Cu toate că este în mod evident victima lăcomiei umane și a invidiei frățești, ultimele cuvinte sunt unica indicație de reproș din partea lui Andrijaș. Este limpede că el nu consideră legătura familială ca fiind întreruptă prin fapta comisă de fratele lui. În monologul ciobanului din *Miorița* ciobanilor-ucigași li se dedică numai câteva versuri: „Să spui lui vrâncean / Și lui ungurean / Ca să mă îngroape / Aice, pe-aproape, / În strunga de oi, / Să fiu tot cu voi; / În dosul stâniei / Să-mi aud câinii.” Chiar dacă nu se face vizibilă empatia care se întrezărește în vorbele lui Andrijaș adresate fratelui său Marko, vinovaților li se încredințează (fără suspiciune sau șovăire) realizarea ceremoniei înmormântării, fapt ce se poate atribui și lipsei prezenței altora, dar și unui fel de încredere față de tovarășii lui. Ostilitatea față de ei nu se exprimă în nici un fel. Acesta ar putea fi un indiciu referitor la iertare, la absolvire, ceea ce încadrează ambele creații – și cea românească și cea croată – în contextul arhetipului biblic despre frații Cain și Abel, dar și a celui despre Iosif și frații lui (care vorbește nu numai despre invidie și ură, ci și despre iertare și redobândirea fericirii familiale; nu este deloc lipsit de importanță faptul că se ocupau cu creșterea oilor).

Miorița, ca și *Balada despre Marko Kraljević și Andrijaș, fratele lui* este clasificată tradițional ca parte a genului epic. Fără îndoială, este vorba de creații narrative, în ambele cazuri însă, secvențele narrative sunt infiltrate subtil cu liricul. Aparent, subiectul se referă la o crimă (complot sau omor), dar, în realitate, acțiunea este redusă la minimum. Moartea anunțată nu are loc în baladă, ea reprezentând un posibil epilog nespus. Pe de altă parte, confruntarea cu moartea reprezintă punctul central al subiectului, ceea ce creează o atmosferă

de o adâncă jale, de dor. Monologul victimei exprimă emoții profunde, nu numai ale vorbitorului, ci și ale altor personaje (monologul măicuței bătrâne a ciobanului în *Miorița*, cuvintele atribuite lui Marko în *Balada...*) și este partea cu cele mai vădite accente lirice din ambele realizări.

Încă o trăsătură comună *Mioriței* și *Baladei* este folosirea excesivă a diminutivelor. În *bugarștica* apar, probabil și din motive practice, din nevoia de realizare a versului lung, așa că sunt create diminutive pornind chiar de la cuvintele *sabie* sau *pradă* („sabljica”, „plinak” – formate corect, dar imprezibile sub raport semantic). Totuși, ele au și un rol stilistic: „jelenčac” („cerbuleț”) accentuează natura blândă și timidă a acestei ființe, „brajen” („frățior”) exprimă un raport afectiv față de frate. Din aceeași cauză bătrâna din *Miorița* este numită „măicuță”, iar ea, descriindu-și copilul, folosește numeroase diminutive: „Cine-a cunoscut, / Cine mi-a văzut / Mândru ciobănel, / Tras printr-un inel? / Fețișoara lui, / Spuma laptelui; / Mustețioara lui, / Spicul grâului; / Perișorul lui, / Peana corbului; / Ochișorii lui, / Mura câmpului?” În ambele creații, diminutivele marchează o deosebită tandrețe între personaje și subliniază, încă o dată, caracterul liric.

Concluzie

Miorița și *Balada despre Marko Kraljević și Andrijaš, fratele lui* au fost create în două spații diferite și aparțin unor culturi diferite. Și lumile pe care le prezintă ele sunt, la prima vedere, cu totul diferite – universul literar al *Mioriței* este cel al ciobanilor, în care un rol însemnat îl are natura (animalele, plantele, corpurile cerești); Marko Kraljević și fratele lui din *bugarștica* sunt războinicii.

Totuși, comparate, ele prezintă mai multe similități, înainte de toate modul de abordare a subiectului, în care e tratată moartea ca tragedie individuală și familială. Îmbinarea genurilor – narativul cu relatarea stărilor afective (liric), dar și cu elementele dramatice – este specific pentru *bugarștica*, dar și pentru *Miorița*.

Ambele balade – cea croată și cea românească – au o structură aproape identică. Se relatează un singur moment, cu „istoria” lui necesară, dar fără informații despre viitor, așa că nici momentul morții, cu toate că este evident apropiat, nu este inclus în narațiune. În introducere se prezintă o atmosferă idilică („raiul” mioritic, iubirea și tovarășia dintre frați în *bugarștica*), care este deodată tulburată printr-un conflict legat de avere. Punctul culminant este confruntarea eroului cu moartea – reprezentată în *Miorița* de vestea despre complot, veste pe care oia năzdrăvană o aduce ciobanului, iar în *Balada...* rănirea lui Andrijaš. Partea esențială a baladei este finalul ei, în care victima omorului își comunică testamentul într-un lung monolog. În acest monolog este incorporat dialogul oii (în *Miorița*) sau al fratelui-ucigaș (în *Balada...*) cu mama victimei, iar în dialog moartea fiului este înfățișată mamei în mod alegoric (ca nuntă sau căsătorie, ca ucidera cerbului).

Ambele realizări se pot citi și din perspectiva arhetipurilor biblice – Cain și Abel, Iosif și frații lui.

Miorița ocupă un loc aparte în cultura și literatura română, ca o transmitere a unor emoții profunde și ca o expresie specifică a spiritualității poporului. Un loc asemănător în cultura și literatura croată îl are culegerea de *bugarštice*.

Comparația *Mioriței* cu *Balada despre Marko Kraljević și Andrijaš, fratele lui* arată că între ele există conexiuni pe plan formal-structural și pe planul conținutului. Faptul că există anumite conexiuni, nu înseamnă că una provine din cealaltă, ci justifică apartenența lor la cercul cultural mai amplu în care au circulat idei comune ambelor creații, cerc care a operat cu structuri similare, deschise și potrivite pentru transferul de subiecte, motive, idei, procedee, și, în sfârșit – la cercul care a dezvoltat o spiritualitate asemănătoare. Acest fapt nu le contestă și autenticitatea într-un anumit spațiu și nu le știrbește originalitatea.

ANEXĂ

Marko Kraljević i brat mu Andrijaš¹⁰

Dva mi sta siromaha dugo vrime drugovala,
Lipo ti sta drugovala i lipo se dragovala,
Lipo plinke dilila i lipo se razdiljala,
I razdiliv se opet se sazivala.
Već mi nigda zarobiše tri junačke dobre konje
dva siromaha,

Tere sta dva konjica mnoga lipo razdilila.
O trejega ne mogoše junaci se pogoditi
Negli su se razgnivala i mnogo se sapsovala.
Ono to mi ne bihu, družino, dva siromaha,
Da jedno mi biše vitez Marko Kraljeviću,
Vitez Marko Kraljeviću i brajen mu Andrijašu,
mladi vitezi,

Tuj si Marko potarže svitlu sablju pozlačenu
I udari Andrijaša brajena u sardašce.

On mi ranjen prionu za njegovu desnu ruku
Tere knezu Marku potihora besijaše:
Je da mi te mogu, mili brate, umoliti,
Nemoj to mi vaditi sabljice iz sardašca,

mili brajane,
Dokle ti ne naručam do dvi i do tri beside.
Kada dojdeš, kneže Marko, k našoj majci junačkoj,
Nemoj to joj, ja te molim, kriva dila učiniti,
I moj dil češ podati, kneže Marko, našoj majci,
Zašto si ga nigdar veće od mene ne dočeka.
Ako li te bude mila majka uprašati,

viteže Marko:
Što mi ti je, sinko, sabljica sva karvava?
Nemoj to joj, mili brate, sve istinu kazovati
Ni naju majku nikako zvololjiti,
Da reci to ovako našoj majci junačkoj:
Susrite me, mila majko, jedan tihi jelenčac
Koji mi se ne hti sa drumka ukloniti,

junačka majko,
Ni on meni, mila majko, ni ja njemu.
I tuj stavši potargoh moju sablju junačku
I udarih tihoga jelenka u sardašce,
I kada ja pogledah onoga tiha jelenka
Gdi se htiše na drumku s dušicom razdiliti,
Vide mi ga milo biše kako mojega brajena,
tihoga jelenka,

I da bi mi na povrate, ne bih ti ga zagubio.
I kada te jošce bude naju majka uprašati:
Da gdi ti je, kneže Marko, tvój brajen Andrijašu?
Ne reci mi našoj majci istine poništore,

Marko Kraljević și Andrijaș, fratele lui

Doi săraci mult timp tovarăși și fărtați fuseseră,
Frumos prieteniseră și frumos se dragostiseră,
Frumos prăzile împărțiseră și frumos se despărțiseră,
Și despărțindu-se, iarăși se întâlneră.
Odată însă, înrobiseră trei cai buni voinicești
cei doi săraci,

Și doi cai foarte frumos împărțiseră.
Despre al treilea nu putuseră să se înțeleagă,
Ci s-au necăjit și mult s-au ocărât.
Acea însă n-au fost, tovarășii mei, doi săraci,
Ci unul era vitezul Marko Kraljević,
vitezul Marko Kraljević și Andrijaș, fratele lui,
tineri viteji,

Aici Marko își trase sabia-i lucioasă aurită
Și-l lovi pe Andrijaș, fratele lui, în inimioară-i.
El, rănit, mi-l apucă de mâna dreaptă
Și-i vorbea încetișor lui Marko-vodă:

De mi te pot, frate dragă, ruga,
Nu scoate săbioara din inimioara-mi,
frate dragă,

Până nu-ți grăiesc vreo două-trei cuvinte.
Când vei veni tu, vodă Marko, la maica noastră de viteji,
Eu te rog să nu-i faci vreun fapt de nedreptate,
Și partea mea vei da, Marko-vodă, maicii noastre,
Căci de la mine n-o va mai primi niciodată.
De te va întreba maica dragă,

viteazule Marko:
De ce ți-e, fiul meu, săbioara însângerată?
Nu-i spune, frate dragă, tot adevărul
Și pe a noastră maică în nici un fel n-o necăji,
Ci-i spune așa maicii noastre de viteji:
M-a întâlnit, maică dragă, un cerb blând
care n-a vrut să mi se dea din drum,

maică de viteji,
Nici el mie, maica dragă, nici eu lui.
Și stând așa scosei a mea sabie voinicească,
Și lovii cerbul cel blând în inimioară,
Și când mă uitai la acel blând cerb,
despărțindu-se de suflet pe drumul acela,
Drept mi s-a făcut milă de el, ca de fratele meu,
de cerbul cel blând,

Și de m-aș fi putut întoarce, nu ți l-aș fi omorât.
Și când te va întreba iarăși a noastră maică:
Și unde ți-e, Marko-vodă, fratele tău Andrijaș?
Nu mi-i spune adevărul maicii noastre nicidecum,

¹⁰ După Hektorović Petar, *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, Zagreb, Školska knjiga, 1976, p. 39-41.

Ostao je, reci, junak, mila majko, u tujoj zemlji
Iz koje se ne može od milinja odiliti,

Andrijašu;

Onde mi je obljubio jednu gizdavu devojku.

I otkle je junak tuj devojku obljubio,

Nikad veće nije pošal sa mnome vojevati,

I sa mnome nije veće ni plinka razdilio.

Ona t' mu je dala mnoga bilja nepoznana

I onoga vinca junaku od zabitja,

gizdava devojka.

Li uskori mu se hoćeš, mila majko, nadijati.

A kad na te napadu gusari u čarnoj gori,

Nemoj to se prid njimi, mili brate, pripadnuti,

Da iz glasa poklikni brajena Andrijaša

Bud da me ćeš zaman, brate, pri potrebi klikovati.

Kada mi te začuju moje ime klikujući,

kleti gusari,

Taj čas će od tebe junaci razbignuti

Kako su se vazdakrat, brajene, razbigovali

Kada su te začuli moje ime klikovati,

A neka da ti vidi tvoja ljubima družina,

Koji me si tvoga brata bez krivine zagubio!

A rămas, spune, voinicul, maică dragă, în țară străină
De care de drag nu se poate despărți,

Andrijaș.

Acolo mi-a îndrăgit o fată ghizdavă.

Și de când a îndrăgit-o, pe această fată,

Niciodată n-a mai plecat cu mine în luptă,

Și nu a mai împărțit nici o pradă cu mine.

Ea ți-a dat multe ierburi necunoscute

Și vinișorul acela, pentru uitare, voinicului,

fata ghizdavă.

Dar în curând, mamă dragă, el va veni.

Iar când vor năvăli pe tine tâlharii în muntele negru,

Nu te speria, frate dragă, în fața lor,

Ci cu glas tare îl cheamă pe Andrijaș, fratele tău,

Deși în zadar, frate, la nevoie mă vei chema.

Când mi te vor auzi, numele meu chemând,

tâlharii afurisiți,

În aceeași clipă de tine vor fugi voinicii

Ca și cum întotdeauna, frate dragă, fugeau

auzindu-te chemând numele meu,

Și să nu-ți vadă tovarășii tăi iubiți,

Că pe mine, pe fratele tău, fără vină m-ai omorât!

Traducere: Luca-Ioan Frana și Ivana Olujić

A Connection Between Romanian and Croatian Folk Literature

Folk literature, as a part of folk culture, is without any doubt one of the most important indicators of one nation's identity, but also of its belonging to a certain cultural circle.

Even if not in direct contact, the Romanian and the Croatian nations do share more than one feature, especially on the historical and cultural plan. That is reflected, among other, in folk literature. This paper will try to illustrate this fact by a multi-aspect comparison of the fundamental work of Romanian folklore art – the poem *Miorița* – with a specific Croatian genre descending from folk literature – *bugarștica*, a long verse poem, more concretely with *The Marko Kraljević and His Brother Andrijaš Ballad* (*Balada o Marku Kraljeviću i bratu mu Andrijašu*). This comparison will put its emphasis on the pervading of lyric and epic elements, atmosphere and motifs that are mutual to these two works. Both creations have a unique, significant place in national literature, not only as a transmission of profound emotions, but also as a specific expression of the people's spirituality.